

نقش گردشگری در تغییرات کالبدی روستاها مطالعه موردی: دهستان برغان

عفت خشنود*

دکترشهره تاج**

چکیده

امروزه گردشگری یکی از مهمترین فعالیتهای اقتصادی در سراسر جهان بشمار می آید. بدون شک رفت و آمدهای مکرر گردشگران می تواند آثار کالبدی متعددی از خود به جای گذارد. هدف این پژوهش بررسی تغییرات کالبدی متأثر از نقش گردشگری روستایی دهستان برغان از بخش چندار شهرستان ساوجبلاغ استان البرز می باشد. در رابطه با سابقه پژوهشی در زمینه تغییرات روستاهای توان به کارهای تحقیقاتی افرادی از قبیل مهدی نقیبیان در شاندیز مشهد، لیلا حسنی حاصل در رودبار قصران، سولماز کلانترزاده در سرعین اردبیل و... که به نقش گردشگری در تغییرات مورد نظر پرداخته اند اشاره کرد. در این میان دهستان برغان بخش چندار شهرستان ساوجبلاغ با توجه به جوان بودن ساخت سنی آن و عدم اشتغال زایی در سایر بخشهای اقتصادی و نیز دارا بودن شرایط مناسب و جاذبههای توریستی فراوان، توان تبدیل به مرکز توریستی را دارد در این پژوهش تلاش شده تا با توجه به شواهد و مدارک موجود بر اساس اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه ها تأثیر گردشگری بر منطقه از نظر کالبدی مورد بررسی قرار گیرد. اطلاعات لازم برای این پژوهش به دو شکل کتابخانه ای و میدانی جمع آوری گشته و تعداد شش روستا به صورت تصادفی با روش تحلیلی - توصیفی مورد بررسی قرار گرفتند. حجم نمونه از طریق فرمول کوکران بدست آمده و فرضیه ها نیز با روش آمار استنباطی و از طریق آزمون استقلال صفات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. فرضیه این تحقیق عبارت است از بین گردشگری و تغییرات کالبدی رابطه معنی داری وجود دارد. نتایج یافته ها نشان می دهد بین گردشگری و تغییرات کالبدی رابطه تنگاتنگ و نزدیکی وجود دارد. که بر اساس همین نتایج پیشنهاد گردیده است که به مشکلات بهداشتی - ارتباطی و فضایی منطقه توجه بیشتری شود..

کلید واژه: گردشگری روستایی، تغییرات کالبدی، دهستان برغان

این مقاله برگرفته از پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد می باشد.

* دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد، رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی،

** هیات علمی گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ایران

تاریخ دریافت: ۹۱/۲/۱ تاریخ پذیرش: ۹۱/۳/۱۵

مقدمه:

با گسترش شهر نشینی و مهاجرت روستائیان به شهر و افزایش درآمد سرانه، زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی گردشگری داخلی فراهم گردید گردشگری روستایی به منزله یک شکل از گردشگری پدیدار شده و احداث خانه‌های دوم در مناطق خوش آب و هوای روستایی اطراف شهرهای بزرگ بویژه پایتخت، رونق پیدا کرد این روند با پیروزی انقلاب اسلامی پس از مدتی توقف، رشد چشمگیری یافت و افزون بر حومه پایتخت دره‌های جنوبی البرز از سمنان تا طالقان و شمال قزوین را در بر گرفت. افزون بر این دره‌های شمالی البرز، کرانه‌های دریای خزر در استان‌های گلستان، مازندران و گیلان دامنه‌های زاگرس در اصفهان، دامنه‌های سهند در آذربایجان شرقی، شیرکوه در استان یزد و دره‌های ارتفاعات شمال خراسان شمالی و رضوی در حوزه توسعه گردشگری روستایی قرار گرفتند (قاسمی، ۱۳۸۸، ۳)

در این میان گردشگری روستایی می‌تواند بعنوان تمام‌فعالیتها و خدماتی که کشاورزان، مردم و دولت برای گردشگران انجام می‌دهند و همچنین فعالیتهایی مانند تفریح و سرگرمی و جذب گردشگر تعریف شود (Taboli and Yadollahi, ۲۰۱۱, ۵۹). گردشگری روستایی بویژه کشاورزی یک صنعت مهم در نواحی روستایی است. در ایالت داکوتای شمالی عواملی که به طرح و توسعه روی مزرعه کمک می‌کنند باعث جذب بیش از ۶۴۵۰۰۰ بازدید کننده برای فعالیت‌های تجاریشان شده است. " (اسکورد، ۲۰۰۴، آنالین

می‌توان گردشگری روستایی را در برگیرنده دامنه‌ای از فعالیت‌ها و خدمات مربوط به تفریح و آرامش گردشگران دانست که به وسیله کشاورزان و مردم روستایی برای جذب گردشگران به مناطق خود و به منظور کسب درآمد صورت می‌گیرد.. (شریف زاده و مراد نژادی ۱۳۸۱: ۵۴)

انقلاب صنعتی اگرچه سبب ایجاد برخی مسائل و مشکلات برای جوامع شهری و روستایی شد، ولی موجب گسترش راه‌ها و جاده‌ها، وسایل حمل و نقل و توسعه ارتباطات هم در سطح محلی، ملی و بین‌المللی شد، که این خود موجب افزایش مسافرت‌ها و تفریحات به نقاط مختلف جهان از جمله نواحی روستایی شد. در بریتانیا و سایر کشورهای اروپایی گردشگری روستایی در نیمه دوم سده هیجدهم شکل گرفت. در این دوره گردشگری

روستایی در شکل های مختلف توسعه پیدا کرد و به شکل گردشگری انبوه رسید این توسعه معلول عواملی نظیر، توسعه فناوری افزایش اوقات فراغت و افزایش درآمد قابل مصرف بود (قادری، ۱۳۸۲، ۱۱۵)

اقامتگاهها و مکانهای پذیرایی از قبیل هتلها، مهمانسراها، مسافر خانهها و همچنین امکانات و تجهیزات زیر بنایی از قبیل محورها و شبکه های ارتباطی، حمل و نقل، امکانات پستی و مخابراتی، آب، برق و گاز و ... از جمله مولفههایی هستند که در جذب گردشگران و ارائه خدمات مناسب به آنها موثر هستند در واقع وجود این امکانات، شرط لازم برای جذب گردشگران و افزایش مدت اقامت آنها محسوب می شود. (قاسمی، ۱۳۸۸، ۲۵۰)

گردشگری خانه های دوم

گردشگری خانه های دوم، خانه های تعطیلات، ویلا خانه های بیلاقی یکی از الگوهای گسترش گردشگری در نواحی روستایی است این خانه ها در نواحی روستایی برای مقاصد تفریحی و فراغتی خریداری و یا ساخته می شود و بطور موقت در روزهای محدودی از سال و بیشتر در آخر هفته فصل تابستان و تعطیلات استفاده می شوند. (رضوانی، ۱۳۸۷، ۳۰۷)

همچنین بهبود سیستم حمل و نقل عمومی و تملک و سایل نقلیه خصوصی به افراد اجازه داد که با انگیزه های متفاوت از جمله پیروی از مد، استفاده از تفریحات سالم غیر شهری، یا سرمایه گذاری پس اندازهای شخصی در خرید املاک، به تدارک خانه های دوم پردازند (فشارکی، ۱۳۷۳، ۱۶۱).

اثرات کالبدی-فیزیکی گردشگری روستایی

رویکرد فضایی کالبدی برجسته های فضایی گردشگری و برنامه ریزی منابع طبیعی بر اساس تحلیل دقیق و موضوع دسترسی تأکید دارد. این رویکرد ابعاد مکانی را با هدف توزیع متعادل فعالیتهای اقتصادی بویژه فعالیتهای بخش گردشگری در فضا مدنظر قرار می دهد. (رضوانی، ۱۳۸۷، ۱۶۵)

از منظر کالبدی، جریانها و فرایندهای اجتماعی - اقتصادی حاکم در فضای شهر منجر به تغییرات شگرف کالبدی در ساخت و بافت کالبدی روستاهای حریم شهرها شده است، این تأثیرات غالباً "یکسویه در مصادیقی چون تحولات بی رویه در الگوی معماری مسکن و ابنیه و بافت روستا، مصالح بکار رفته، تغییر در شکل و جهت دسترسی های ارتباطی درون بافت، تغییرات شدید کاربریها و عمدتاً "به سمت مسکونی، خدماتی و کارگاهی، جلوه گر می باشد. سرعت تغییرات کالبدی به حدی است که غالباً "ضوابط قانونی و مجریان امر از

کنترل آن تا حد قابل توجهی باز می ماند و از سویی همین امر زمینه ساز پیدایش تحولات بی ضابطه و از هم گسیخته کالبدی در بافت و ساخت کالبدی روستاهای حریم شهر می گردد، در این میان ضعف در موازین قانونی - اجرایی و تعدد دستگاههای مجری وظیفه مند به عامل تشدیدکننده در نابسامانی و گرایش ناموزون عناصر ساخت کالبدی در گستره روستا در قالب دایره ای بسته و معیوب می باشد (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، صفحه اصلی، آنلاین)

تعداد و پراکندگی مراکز جمعیتی در مناطق روستایی، فاصله زیاد این روستاها از یکدیگر و افزایش آبدیهای کم جمعیت و بدون زیر ساخت توزیع فضایی و پراکنش آنها سکونتگاههای روستایی کشور را دچار دگرگونی و نامتوازی کرده است این موضوع به ویژه در مورد روستاهای دارای جاذبه گردشگری نمودی دو چندان دارد و شاخصهای نازل رفاهی و خدماتی در محدوده این روستاها لزوم توجه به خدمات و امکانات یا به عبارتی توجه به ابعاد فضایی کالبدی گردشگری روستایی را اجتناب ناپذیر می سازد. (قاسمی، ۱۳۸۸، ۲۵۵)

توجه به ابعاد فضای کالبدی گردشگری در واقع به تحلیل دسترسی به مناطق دارای جاذبه های گردشگری و خدمات، تسهیلات، زیر ساختها و فعالیتهای اقتصادی مورد نیاز این مناطق می پردازد از طریق این تحلیل ها می توان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی کمک کرد بنابراین ابعاد فضایی - کالبدی گردشگری روستایی به علت شناسایی پیوند اجتماعی، اقتصادی، فنی و فیزیکی مناطق گردشگری جهت افزایش دسترسی بهبود تسهیلات اقامتی و افزایش زمان اقامت درخور توجه است. (همان، ۲۵۶)

تغییرات کالبدی را می توان در فیزیک ساختمانی و دیگر ساخت و سازهای فضایی مناطق روستایی مشاهده کرد. هم جامعه روستایی بومی و هم گروههای مهاجر تازه اسکان یافته تحت تاثیر فرایندهای فرهنگ شهر نشینی بتدریج از نظام معماری سنتی بریده و با بکار گیری مصالح ساختمانی جدید، دگرگونی چشم گیری در ساخت و سازها بوجود آورده اند. (تاج، ۱۳۷۷، ۶)

صرف نظر از ابعاد تقاضای گردشگری توسعه گردشگری نمی تواند بدون ابعاد بسترهای فیزیکی و کالبدی به عنوان طرف عرضه جنبه عملی به خود گیرد بنا براین برنامه ریزی کالبدی برای تقویت و توسعه بهینه خدمات و امکانات رفاهی و زیر بنایی و نیز توزیع اثرات مثبت توسعه گردشگری در فضای جغرافیایی ضرورت می یابد. این موضوع در مناطق روستایی به دلیل ضعف امکانات و خدمات و نیز وجود قابلیت های بالفعل فیزیکی و کالبدی در مناطق وبافت های روستایی ضرورت دو چندان می یابد. (قاسمی، ۱۳۸۸، ۲۱)

بیشتر مناطق روستایی کشورمان با وجود پتانسیل‌های بالقوه و مناسبی که برای جذب گردشگر دارند به سبب نداشتن امکانات و تجهیزات زیر ساختی با مشکل رو به رو می‌باشند این موضوع به ویژه در زمینه اقامتگاه‌ها و اماکن پذیرایی بیشتر صادق است به نحوی که به نظر می‌رسد یکی از مشکلات فراروی گردشگری روستایی امکان اقامت گردشگران و تامین امنیت آنها باشد. به هر حال توسعه صنعت گردشگری روستایی مستلزم داشتن راه‌های ارتباطی مناسب و مطلوب، شبکه حمل و نقل فعال، تجهیزات و تأسیسات اقامتی و پذیرایی مناسب، امکانات و تسهیلات تفریحی و ... است چنانچه امکانات موجود پاسخگو نباشد بایسته است پس از مطالعه جامع و دقیق و شناسایی طرحها و پروژه‌های اساسی، سرمایه‌گذاری در دستور کار قرار گیرد و افزون بر سرمایه‌گذاریهای بخش دولتی زمینه‌های لازم برای جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز فراهم شود تا از این راه شاهد گسترش فعالیتهای عمرانی، تولیدی و خدماتی در سطح روستاها باشیم تا این مناطق از اقتصادی بالنده و شکوفا برخوردار شوند (همان، ۲۵۶)

در بررسی منظر روستایی شکل مساکن و تغییرات آن در طول زمان نشانگر تحولات اجتماعی - اقتصادی و رفتاری ایجاد شده در مکان روستایی است. (تاج، ۱۳۷۷، ۶).

در عین حال سیمای روستا و شیوه معماری و نوع مصالح علاوه بر تاثیر از عوامل فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی به میزان زیادی از محیط جغرافیایی و عوامل اقلیمی تبعیت می‌کند (بهورز، ۲۳۳)

بررسی وضعیت کاربری زمین در مقاصد گردشگری از اهمیت بالایی برخوردار است چرا که گردشگری یک فعالیت منبع پایه محسوب می‌شود بنابراین از نظر زیست محیطی حساس است و حفاظت و صیانت از منابع برای ادامه حیات، رونق و پایداری نواحی گردشگری امری ضروری محسوب می‌شود. (قدمی، علیقلی زاده، بردی، ۱۳۸۸، ۲۱)

- موضوع چگونگی استفاده از زمین و تغییرات آن با توجه به شرایط سیاسی، حقوقی، اجتماعی و اقتصادی و محیطی، همواره تصمیم گیران، ذی نفعان و مالکان را دچار چالش‌های جدی کرده است. تقاضای روزافزون برای منابع زمین، الگوی تخصیص زمین و شیوه‌های مدیریت آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. چراکه با افزایش فشار تقاضای زمین سرانه دسترسی به منابع طبیعی کاهش خواهد یافت. فعالیت‌های نادرست کشاورزی و هرگونه بهره‌برداری ناصحیح از زمین، با تشدید روند تهي سازی منابع طبیعی، قطعاً از طریق فشارهای زیست- محیطی، پیامدهای نامطلوبی در پی خواهد داشت بهره‌برداری افراطی از زمین، شامل مواردی

چون فرسایش و آسیب پذیری خاک، از دست دادن بوم ها ، کاهش ظرفیت تحمل زمین، تغییر چشم اندازها ، تخریب منابع طبیعی و کاهش توان تولید زمین خواهد بود.(همان..۲۹و ۳۰)

دهستان برغان از بخش چنادر شهرستان ساوجبلاغ با داشتن جاذبه های طبیعی و تاریخی زیبا و متعدد و به لحاظ بهره مندی از توان های بسیار در حوزه طبیعت گردی و گردشگری روستایی از پدیده گردشگری تاثیر پذیرفته و بر آن تاثیر گذار بوده اند.

این روستاها به دلیل نزدیکی با شهر کرج و برخی نقاط شهری دیگر در طول سال پذیرای گردشگران متعددی است که بدلائیل مختلف این روستاها را برای گردشگری انتخاب نموده اند .

پژوهش حاضر سعی بر شناخت عوامل و شاخص های کالبدی و روستاهای مورد مطالعه داشته و محقق تلاش خواهد کرد ضمن بررسی این عوامل میزان و درصد تاثیر هر یک از این شاخص ها را بر محیط روستاهای مورد مطالعه از طریق پرسشگری در روستاها مشخص کند.

براین اساس این تحقیق به تبیین و شفاف سازی ارتباط بین گردشگری و توسعه ساختارها و کارکردهای کالبدی و می پردازد و به منظور تسهیل و تسریع در تحقیق توسعه نقاط روستایی منطقه از منظر صنعت گردشگری رهنمودهایی را ارائه خواهد کرد .فرضیه این تحقیق عبارت است از:

بین گردشگری و تغییرات فیزیکی -کالبدی رابطه معناداری وجود دارد.

مواد و روشها :

پژوهش مورد نظر از لحاظ ماهیت و روش توصیفی -تحلیلی و پیمایشی و به صورت مطالعه موردی بوده و از نظر هدف کاربردی می باشد.

متغیر های تحقیق:

متغیر مستقل: گردشگری

متغیر های وابسته: تیپ روستا -تغییر سبک معماری -تغییر مصالح روستا

در این روش، پس از تعیین اهداف و فرضیه مورد نظر و نیز انجام مطالعات مقدماتی درباره موضوع تحقیق مرحله تحقیق اسنادی و کتابخانه‌ای آغاز شد در این مرحله با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای و بانک‌های اطلاعاتی، جمع آوری اطلاعات مورد نظر صورت گرفت به منظور انجام مطالعات میدانی، پس از طرح پرسش‌ها و تنظیم آنها و تکمیل پرسشنامه‌ها از سوی ساکنان محلی در روستایی مورد نظر انجام شد و پس از جمع‌آوری داده‌ها پردازش و تحلیل داده‌ها با روش آمار استنباطی و استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفت.

از میان ۱۶ روستای واقع در دهستان برغان از بخش چندار شهرستان ساوجبلاغ، جامعه آماری پژوهش سرپرستان خانوار در ۶ روستای نمونه انتخاب شدو برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران در این پژوهش به این شرح استفاده گردید:

$$n = \frac{N \cdot pq(u_{1-\frac{\alpha}{2}})^2}{N \cdot \Sigma^2 + pq \cdot u_{1-\frac{\alpha}{2}}^2} -$$

با توجه به فرمول فوق تعداد ۶ روستا به ترتیب زیر به عنوان نمونه برای پژوهش در نظر گرفته شدند.

$$n = \frac{518 \times 0.9604}{518 \times 0.16 + 0.9604} = \frac{497.4872}{83.8404} = 5.93 \sim 6 \quad : \quad \text{تعداد روستای نمونه} -$$

بر این اساس از بین روستاهایی که بیشترین آمار گردشگر را بر طبق گزارشات دریافتی از بخشداری منطقه دارا بودند روستاهای برغان، سنج، سرهه و ورده، سیبان دره، و اغشت انتخاب شدندو حجم نمونه به شرح زیر به دست آمد..

$$\frac{353 \times 0.9604}{353 \times 0.01 + 0.9604} = \frac{339.0212}{4.4904} = 75.49 \sim 80 \quad -$$

در این پژوهش اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها به صورت آماری مورد بررسی قرار گرفته اند در روش آماری نیز برای تجزیه و تحلیل از روش آمار استنباطی از نوع آزمونهای غیر پارامتریک و وبا استفاده آزمون استقلال صفات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج یافته ها

برای بررسی فرضیه یعنی وجود رابطه معنی دار بین گردشگری و تغییرات کالبدی با متغیر های تغییر تیپ روستا و تغییر مصالح روستا و تغییر سبک معماری از آزمون خی دو استفاده شده است که با توجه به محاسبات انجام شده این رابطه تأیید گردید و نشان داد گردشگری و تغییرات کالبدی به هم وابسته هستند.

جدول ۱ توزیع فراوانی تجربی تغییرات کالبدی

رتبه - سوال	بسیار زیاد (۱)	زیاد (۲)	متوسط (۳)	کم (۴)	بسیار کم (۵)	جمع
۱	۳۵	۲۷	۱۱	۷	۰	۸۰
۲	۲۱	۳۶	۱۵	۸	۰	۸۰
۲	۳۸	۲۷	۱۵	۰	۰	۸۰
۴	۵۸	۱۷	۵	۰	۰	۸۰
۵	۰	۰	۱۲	۱۹	۴۹	۸۰
۶	۴۳	۲۱	۱۶	۰	۰	۸۰
۷	۰	۰	۱۰	۲۲	۴۸	۸۰
جمع	۱۹۵	۱۲۸	۸۴	۵۶	۹۷	۸۰

جدول ۲ یافته تحقیق

فرضیه	محاسبه شده	جدول	نتیجه
گردشگری و تغییرات کالبدی فیزیکی از هم مستقل هستند... گردشگری و تغییرات کالبدی بهم وابسته هستند...	۴۷۹/۹۲	۳۶/۴	گردشگری و تغییرات کالبدی فیزیکی بهم وابسته هستند...

تیجه گیری:

با توجه به مشاهدات میدانی و با توجه به اطلاعات استخراجی از پرسشنامه ها و تجزیه و تحلیل آنها به نتایج زیر دست یافتیم:

-منطقه مورد مطالعه از نظر زیر ساختهایی مانند آب برق -تلفن - شبکه اینترنت نیازمند توجه بیشتر است.

-استانداردهای بهداشتی منطقه جای ارتقای بیشتری دارد چراکه وضعیت بهداشتی منطقه بسیار نابسامان بود .

-وضعیت راههای ارتباطی بسیار نامطلوب بود (بنا به گفته اهالی کمربندی دایر شده ،اما به دلایل نامعلومی استفاده نمی گردد.)

-بافتهای فرسوده هنوز در منطقه به فراوانی مشاهده می شود.

-سهم ساخت وسازهای مربوط به فعالیت های گردشگری از عوامل اصلی ایجاد تغییرات کالبدی در منطقه بوده است.

با توجه به نتایج فوق راهکارهای زیر پیشنهاد می گردد:

-توسعه زیر ساخت های مورد نیاز گردشگری از فییل آب ،برق، تلفن،و.....

۲-احیای بافت های فرسوده منطقه که بعضاً ممکن است با ورود گردشگر سبب تضعیف روحیه گردشگران برای سفرهای بعدی باشد.

۳-ارتقای استانداردهای بهداشتی منطقه برای جذب بهتر و بیشتر گردشگر که با توجه به بازدید های به عمل آمده از منطقه هنوز جای ارتقای بیشتری وجود دارد.

-نظارت دقیقتر بر کاربری اراضی به طوریکه توسعه پایدار منطقه را زیر سوال نبرد.

۴- بهبود راههای مواصلاتی و ارتباطی به روستاهای دهستان که میزان نارضایتی روستاییان را کاهش داده و زمینه ورود گردشگر را بیشتر فراهم کند.

۵- وضعیت نابسامان بهداشتی بویژه در روستای برغان شایسته منطقه ای که بعنوان نمونه گردشگری انتخاب شده نیست. که این موضوع توجه بیشتر و بهتر مسئولان در درجه اول و مراقبت گردشگران در وهله دوم را می طلبد. به عقیده اینجانب. به نظر می رسد دهیار روستا نیز وظیفه بسیار زیاد و خطیری در این زمینه داشته باشد .

منابع:

- ۱- بهفروز، فاطمه، زمینه های غالب در جغرافیای انسانی، ۱۳۷۴، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- ۲- تاج، شهره، بررسی ویژگی ها و روند تغییرات فرمی و نقشی روستاهای حومه ای مادر شهر تهران در رابطه با فاصله مجاورتی و نظام سلسله مراتبی در سالهای ۱۳۵۵-۷۷، مطالعه موردی: شهرستان شمیرانات، ۱۳۷۷ رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، استاد راهنما دکتر فاطمه بهفروز
- ۴- شریف زاده، ابوالقاسم و همایون مرای نژاد، توسعه پایدار و توریسم روستایی، ۱۳۸۱ مجله جهاد، سال بیست و دوم، شماره ۲۵۰ و ۲۵۱
- ۴- فشارکی، پریدخت، جغرافیای روستایی، ۱۳۷۳، تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی
- ۵- قادری، اسماعیل، نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی، پایان نامه دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، ۱۳۸۲، استاد راهنما دکتر رکن الدین افتخاری، دانشگاه تربیت مدرس
- ۶- قاسمی، ایرج، برنامه ریزی کالبدی حوزه های گردشگری روستایی، ۱۳۸۸ تهران، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی ایران
- ۷- قدمی، مصطفی، ۱۳۸۸، علیقلی زاده، ناصر، بردی، رحیم، بررسی نقش گردشگری در تغییرات کاربری اراضی مقصد، نمونه موردی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، فصلنامه پژوهشهای شهری و منطقه ای سال اول شماره سوم، زمستان ۸۸

^Schroeder, T. (۲۰۰۴). Motivations of resource-based tourism operators in North Dakota. *Journal of Extension* [On-line]

۹-Hamid Taboli, ۲Mehdi Yadollahi(۲۰۱۱) Tourism Development Strategies for Meymand Village of Kerman, Iran (By SWOT model) ۱Dept. of Management, Payam-e Noor University, (PNU), Kerman, I.R.Iran- *Journal of American Science*, ۲ ;